

PRAVNI MONITORING MEDIJSKE SCENE U SRBIJI

Izveštaj za oktobar 2014.

Realizaciju ovog projekta finansijski je podržala organizacija Civil Rights Defenders.

*Izneti stavovi u ovom Izveštaju pripadaju isključivo autorima
i ne moraju predstavljati zvaničan stav Civil Rights Defenders-a.*

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

Realizaciju ovog projekta finansijski je podržala Fondacija za otvoreno društvo, Srbija.

*Izneti stavovi u ovom Izveštaju pripadaju isključivo autorima
i ne moraju predstavljati zvaničan stav Fondacije za otvoreno društvo, Srbija.*

SADRŽAJ

I	SLOBODA IZRAŽAVANJA	4
II	MONITORING IMPLEMENTACIJE POSTOJEĆIH PROPISA	8
III	MONITORING PROCESA USVAJANJA NOVIH ZAKONA	13
IV	MONITORING RADA REGULATORNIH TELA, DRŽAVNIH ORGANA I KOLEKTIVNIH ORGANIZACIJA ZA ZAŠTITU AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA	13
	REGULATORNA TELA	13
	DRŽAVNI ORGANI	15
V	PROCES DIGITALIZACIJE	16
VI	PROCES PRIVATIZACIJE.....	17
VII	ZAKLJUČAK	18

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Novosadski dnevni list „Dnevnik” objavio je 15. oktobra autorski tekst Miroljuba Mijuškovića, vršioca dužnosti glavnog urednika, u kom Mijušković tvrdi da mu je zbog toga što „nije prošao bezbednosnu proveru” uskraćena akreditacija za izveštavanje sa vojne parade povodom 70 godina od oslobođenja Beograda u Drugom svetskom ratu. Mijušković tvrdi da je ovo prvi put za skoro tri decenije njegovog rada u srpskom novinarstvu, između ostalog, i u najstarijim srpskim dnevnim listovima „Politici” i „Dnevniku”, da mu je na ovakav način praktično zabranjeno da izveštava sa jednog javnog događaja. On je nedelju dana ranije, u ime redakcije, potpisao zahtev za akreditaciju četvoro novinara „Dnevnika”: dvoje dopisnika iz Beograda, urednika rubrike i vršioca dužnosti glavnog urednika. U ponedeljak, 13. oktobra, generalni direktor preduzeća „Dnevnik Vojvodina pres” koje je izdavač lista, obavešten je iz Kabineta predsednika Srbije da Mijušković nije prošao bezbednosnu proveru i sugerisano mu je da „Dnevnik” dodatno akredituje nekog drugog novinara. Udruženje novinara Srbije (UNS) i sam Miroljub Mijušković od Kabineta predsednika Republike su dopisima tražili odgovore na pitanja – ko je sproveo bezbednosnu proveru, iz kojih razloga Mijušković tu proveru nije prošao, kao i da li je praksa vršenja bezbednosnih provera za dobijanje novinarskih akreditacija postojala i ranije i na osnovu čega. U odgovoru dobijenom iz Kabineta predsednika Srbije navodi se da se „bezbednosna provera vrši uvek kada se akredituju novinari, fotoreporteri, snimatelji, kao i tehničke ekipe za događaje u kojima učestvuje predsednik Republike, a da je rade nadležne službe u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srbije”. Za sve bliže informacije, i UNS i Mijušković, upućeni su da se obrate policiji. U autorskom tekstu za „Dnevnik” Mijušković postavlja još neka pitanja, a između ostalog i ta - kako je do sada prolazio „bezbednosne provere” i sa zvaničnih događaja izveštavao iz neposredne blizine kako prethodnih predsednika Republike, tako i aktuelnog, kao i niza bivših predsednika Vlade Republike Srbije. On takođe pita i da li su, i koliko, kriterijumi nadležnih službi za procenu bezbednosti premijera toliko mekši od kriterijuma za procenu bezbednosti predsednika Republike, a na kraju ukazuje i na paradoks da je, neposredno nakon odbijanja Kabineta predsednika Republike da mu izda akreditaciju za izveštavanje sa vojne parade, na njegovo ime stigla pozivnica za isti događaj od Ministarstva odbrane i Vojske Srbije, sa VIP propusnicom.

Prethodnim Zakonom o javnom informisanju, iz 2003. godine, bilo je izričito propisano da državni organi i organizacije, organi teritorijalne autonomije i lokalne samouprave, javne službe i javna

preduzeća, kao i poslanici i odbornici, imaju obavezu da informacije o svome radu učine dostupnim za javnost i to pod jednakim uslovima za sve novinare i sva javna glasila. Novi Zakon o javnom informisanju i medijima takvu izričitu odredbu ne sadrži, ali obaveza organa javne vlasti da informacije o svom radu učine dostupnim za javnost proizilazi iz odredaba u skladu s kojima je javno informisanje slobodno i ne podleže cenzuri, kojima je zabranjena neposredna i posredna diskriminacija urednika medija, novinara i drugih lica u oblasti javnog informisanja po bilo kom svom ličnom svojstvu, kojima je garantovana sloboda medija da objavljuju informacije, ideje i mišljenja o pojavama, događajima i ličnostima o kojima javnost ima opravdan interes da zna, a svi, pa i organi javne vlasti, obavezani da poštuju jednaka prava svih lica, fizičkih i pravnih, domaćih i stranih, u oblasti javnog informisanja. Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda jeste propisano da pravo na slobodu izražavanja može biti podvrgnuto ograničenjima propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu, između ostalog i u interesu nacionalne bezbednosti. Ono što, međutim, zabrinjava u slučaju Miroljuba Mijuškovića, vršioca dužnosti glavnog urednika „Dnevnika”, jeste potpuna netransparentnost postupka u kome mu je akreditacija uskraćena, koja daje razlog za sumnju da se, po svemu sudeći, u ovakvim slučajevima postupa potpuno arbitrarno. Ako uzmemo u obzir da je Miroljub Mijušković prolazio sve „bezbednosne provere” u odnosu na ranije predsednike Republike i ranije premijere, a da ih, po svemu sudeći, prolazi i za aktuelnog premijera, izgleda očigledno da postoji preširoko polje diskrecije organa koji vrše „bezbednosne provere”. Ovo tim pre što ne postoji nijedno logično objašnjenje da isto lice, na istom događaju, od Ministarstva odbrane i Vojske Srbije dobija VIP propusnicu s kojom može da uđe u svečanu ložu, a od Kabineta predsednika Republike, koji je usput i vrhovni komandant te iste Vojske koja je Mijuškoviću dala VIP propusnicu, ne dobija akreditaciju da sa događaja izveštava.

1.2. Autorka TV emisije „Utisak nedelje” Olja Bečković izjavila je da ju je premijer Srbije Aleksandar Vučić više puta zvao telefonom, nezadovoljan sadržajem njene emisije i da je to shvatala kao pritisak. U intervjuu za sajt Istinomer (www.istinomer.rs), objavljenom krajem oktobra, Olja Bečković je opisala nekoliko situacija u kojima su Vučić, ili njegovi saradnici, pozivima njoj lično, ili preko čelnika TV B92, iskazivali nezadovoljstvo sadržajem emisije ili izborom gostiju u emisiji. Ona je opisala slučaj u kome joj je, kada je u emisiji trebalo da gostuje raniji ministar ekonomije Saša Radulović, direktorka B92 rekla da je „Vučić poludeo” i da ju je zamolila da Raduloviću otkaže gostovanje. Dodala je da je vlada u međuvremenu podnela ostavku, i da je ona, umesto Radulovića, u „Utisak nedelje” pozvala samog Vučića. Rekla je da je „nikada nije bilo sramota kao tada”, iako je imala novinarsko opravdanje budući da je raspisivanje izbora bila veća vest nego ostavka jednog ministra, a da je Vučić pozvao dan nakon te emisije i da joj je rekao: „Čestitam ti, ponizila si me pred milionskim auditorijumom”, dodavši da je to bio njihov „poslednji privatni razgovor”. Prema rečima Bečkovićeve, Vučić ju je zvao i ranije, a nakon jedne emisije u decembru prošle godine pozvao je i ljutito joj rekao „više nikad u životu da mi nisi okrenula telefon,

ja neću okrenuti tvoj". „Ako se to ne zove pritisak i ako je to privatni razgovor, onda u redu", rekla je Bečkovićeva. Upitana zašto o pritiscima govori tek sada, Olja Bečković je rekla da joj je bilo mnogo važnije da „istera da emisija postoji" nego da kaže da trpi pritisak. Premijer Srbije Aleksandar Vučić je, nešto ranije, odgovarajući na pitanje novinarka lista „Blic" o pozivima Olji Bečković, rekao da ne želi da se izjašnjava o privatnim razgovorima. On je naglasio da je tema o pritiscima na medije ozbiljna, ali da ti pritisci dolaze iz drugih izvora, a ne iz Vlade Srbije.

Zakonom o javnom informisanju i medijima izričito je propisano da se ne sme ugrožavati slobodan protok informacija putem medija, kao ni uređivačka autonomija medija, a naročito vršenjem pritiska na novinare. Zakon dalje predviđa da su nosioci javnih i političkih funkcija dužni da trpe iznošenje kritičkih mišljenja koja se odnose na rezultate njihovog rada, odnosno politiku koju sprovode, a u vezi su sa obavljanjem njihove funkcije, bez obzira na to da li se osećaju lično povređenim iznošenjem tih mišljenja. Koliko god premijer Srbije Aleksandar Vučić isticao da je sa novinarkom razgovarao privatno, te da pritisci na medije ne dolaze iz Vlade Srbije, potpuno je nesporno ono što i sama novinarka govori – da se poziv najvišeg državnog funkcionera radi izražavanja nezadovoljstva sadržajem njene emisije teško može shvatiti drugačije nego kao pritisak. Premijer je, kako Zakon kaže, ako i jeste lično bio povređen mišljenjima iznetim u emisiji, bio dužan da ih trpi, umesto što je pozivao novinarku. Navodi novinarka, posebno onaj da joj je bilo važnije da „istera da emisija postoji" nego da kaže da trpi pritisak, kao i navod premijera da ne želi da se izjašnjava o privatnim razgovorima, otvaraju u Srbiji nikada do kraja razjašnjeno pitanje granice između privatnog i profesionalnog u odnosima političara i novinara. Telefonski pozivi političara ili visoko pozicioniranih državnih službenika novinarima, pri čemu su oni koji su novinare zvali govorili da su pozivi bili privatni, nisu novina u Srbiji. Možda najpoznatiji slučaj je iz 2003. godine, kada je Gordana Suša, danas članica Saveta Regulatornog tela za elektronske medije, a tada urednica Video nedeljnika VIN, u okviru koga je na televiziji B92 emitovan njen intervju sa Nebojšom Čovićem, u tom periodu potpredsednikom Vlade Srbije, izjavila da ju je nakon emisije telefonom zvao Vladimir Beba Popović, tada šef Vladinog Biroa za komunikacije, te neukusnim, neodmerenim i uvredljivim rečima koje su sadržavale i otvorene pretnje, napao zbog pitanja koje je postavila Čoviću. Popović je kasnije tvrdio da se radilo samo o „običnom razgovoru između ljudi koji se poznaju". Danas predsednica Udruženja novinara Srbije Ljiljana Smajlović, u kolumni objavljenoj u „Politici" još 2007. godine, podsećajući na taj slučaj, rekla je kako je ponekad i novinarima potrebna hrabrost da stvari nazovu pravim imenom a da je „Gordana Suša ta kojoj možemo da zahvalimo što danas političari i njihovi portparoli dobro paze da se ne zamere novinarima". Izgleda, međutim, da je nakon 11 godina slučaj Gordane Suše zaboravljen. Po pitanju razlikovanja formalnog ili zvaničnog i neformalnog ili privatnog u razgovorima i kontaktima između političara i novinara, po zlu je ostala zapamćena i deset godina stara presuda Opštinskog suda u Novom Sadu kojom je novinarka Marija Maleš bila osuđena da Dušku Radosavljeviću, tada potpredsedniku vojvođanske vlade, na ime duševnih bolova, isplati iznos od 100.000 dinara. Povod

za spor bilo je citiranje nečega što je političar novinarki u neformalnom razgovoru zaista rekao, a što je novinarka iskoristila, kako je sud tada našao, „u suštinski skroz drugačijem smislu od onoga koji je zapravo tužitelj želeo da predoči”. Na svu sreću, Okružni sud u Novom Sadu nekoliko meseci kasnije poništio je spornu presudu Opštinskog suda, ali pitanje granice privatnog ili neformalnog i zvaničnog ili formalnog u odnosima između političara i novinara ni danas nije manje aktuelno nego tada. Nije manje aktuelno ni pitanje da li su političari dužni da trpe iznošenje kritičkih mišljenja, kako kaže Zakon, i pokažu veći stepen tolerancije, kako nas uči praksa Evropskog suda za ljudska prava, ili su pak novinari dužni da stvari ne nazivaju pravim imenom, da pristaju na kompromise, ili čak da, umesto što bi radili svoj posao, izjave političara prenose samo u meri i smislu koliko i kako to političarima odgovara, kako je to nekada Opštinski sud u Novom Sadu od Marije Maleš tražio.

2. Sudski postupci

Viši sud u Beogradu uvažio je žalbu Dušana Stojića, Nenada Nenkovića i Milorada Bošnjaka, koji su devedesetih godina prošlog veka izveštavali sa ratišta u bivšoj Jugoslaviji za „Večernje novosti”, izjavljenu protiv rešenja Prvog osnovnog suda u Beogradu iz 2013. godine kojim je odbijen njihov optužni predlog podnet protiv Nadežde Gaće, bivše predsednice Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS), te Jelke Jovanović i Miomira Brkića, bivših potpredsednika NUNS-a, zbog krivičnog dela *lažno prijavljivanje*. Naime, Stojić, Nenković i Bošnjak podneli su sudu optužni predlog protiv Nadežde Gaće, Jelke Jovanović i Miomira Brkića, kao predsednice i potpredsednika NUNS-a – udruženja koje je 1999. godine podnelo krivičnu prijavu protiv neimenovanih odgovornih lica i novinara u Radio-televiziji Beograd, Radio-televiziji Novi Sad, dnevnim listovima „Politika”, „Večernje novosti” i drugim medijima, zbog krivičnog dela *organizovanje i podsticanje na izvršenje genocida i ratnih zločina*. Stojić, Nenković i Bošnjak optužni predlog su podneli zato što su njihovi tekstovi pisani za „Večernje novosti”, između ostalih, podneti kao prilozi uz krivičnu prijavu NUNS-a, iz čega su izvukli zaključak da su lažno prijavljeni za organizovanje i podsticanje na izvršenje genocida i ratnih zločina. Prvi osnovni sud u Beogradu odbio je optužni predlog, našavši da NUNS nije podneo krivičnu prijavu protiv Stojića, Nenkovića i Bošnjaka. Viši sud u Beogradu, međutim, smatra da je zaključak Osnovnog suda preuranjen, stoga što se krivična prijava protiv nekog lica može podneti ne samo navođenjem njegovih ličnih podataka već i davanjem drugih podataka koji ukazuju na identitet. Viši sud u Beogradu praktično je naložio Prvom osnovnom sudu u Beogradu da postupak protiv bivših rukovodilaca NUNS-a ponovi, i da u njemu, na osnovu analize priloga dostavljenih uz krivičnu prijavu NUNS-a, utvrdi da li je ta krivična prijava podneta protiv Stojića, Nenkovića i Bošnjaka, kao i da li su oni tom krivičnom prijavom lažno prijavljeni.

Više od pet godina nakon podnošenja krivične prijave NUNS-a protiv neimenovanih odgovornih lica i novinara u Radio-televiziji Beograd, Radio-televiziji Novi Sad, dnevnim listovima „Politika”, „Večernje novosti” i drugim medijima, ta prijava i dalje oštro polarizuje one koji je smatraju „lovom na veštice”, i one druge koji smatraju neophodnim da se odgovornost za nesporne medijske manipulacije i najgrublje zloupotrebe slobode medija iz devedesetih godina prošlog veka napokon utvrdi. S jedne strane, čini se nespornim ono što se u krivičnoj prijavi NUNS-a navodi - „da su pre izbijanja oružanih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije, govorom mržnje i širenjem lažnih informacija u medijima vršene političko-propagandne pripreme da se u javnosti stvori uverenje o opravdanosti oružanog sukoba i, u njemu, grubog kršenja normi međunarodnog humanitarnog prava”, kao i „da su to bili pravno nedozvoljeni oblici propagande i da su, samim tim, predstavljali krivična dela”. Drugo je, međutim, pitanje da li je time izvršeno baš krivično delo *organizovanje i podsticanje na izvršenje genocida i ratnog zločina*, i ako jeste, ko ga je izvršio. Čini se neutemeljenom tvrdnja da je namera podnosioca prijave bila da dokažu da su izvršioc, ako je krivično delo organizovanje i podsticanje na izvršenje genocida i ratnog zločina i izvršeno, bili baš svi novinari čiji su tekstovi priloženi uz krivičnu prijavu, kao ilustracija načina na koji je srpska štampa tog vremena izveštavala. Kako god bilo, čini se da se mehanizmi krivičnog prava, iz različitih razloga i makar do sada, nisu pokazali adekvatnim da se do kraja raspravi pitanje odgovornosti za medijsku pripremu rata.

II MONITORING IMPLEMENTACIJE POSTOJEĆIH PROPISA

1. Zakon o javnom informisanju i medijima

1.1. Implementacija Zakona o javnom informisanju i medijima obrađena je jednim delom kroz odeljak o slobodi izražavanja. Ovde ćemo se, međutim, pozabaviti i slučajem napada na glumca Gorana Jevtića sa stranica dnevnog lista „Blic”.

1.2. U broju od 22. oktobra, dnevni list „Blic” preko pola naslovne strane objavio je velikim crnim slovima na beloj pozadini naslov: „Glumac Goran Jevtić mi obljubio sina” i fotografiju glumca, kao najavu teksta na unutrašnjim stranica, baziranog na krivičnoj prijavi oca maloletnika koji je navodna žrtva. Novinarska udruženja NUNS i UNS regovala su istog dana saopštenjima u kojima su postupak redakcije „Blica” osudila kao grubo kršenje Kodeksa novinara Srbije. Oba udruženja pozvala su se na odredbu Kodeksa novinara Srbije u kojoj se navodi da je novinar dužan da poštuje pravilo pretpostavke nevinosti i da ne sme nikoga proglasiti krivim do izricanja sudske presude. U smernicama koje pojašnjavaju ovu odredbu, datim u samom Kodeksu, izričito se navodi da su mediji dužni da poštuju pravo pretpostavke nevinosti i da štite privatnost i identitet osumnjičenog

ili počinioća čak i u slučaju priznanja krivice, da zaštita privatnosti i identiteta podrazumeva ne samo zaštitu imena (označavanje osumnjičenog inicijalima) već i zaštitu drugih podataka koji bi mogli da upute na njegov identitet, kao što su fotografija, adresa, opis izgleda, bračno stanje, socijalni status, pripadnost nekoj grupi, imena suseda, rođaka i prijatelja. U jednoj od smernica u Kodeksu izričito se navodi i da novinar mora da ima u vidu mogućnost zloupotrebe i manipulacije kojima mogu da ga izlože tobožnje žrtve određenih krivičnih dela. Sam „Blic”, međutim, i naredna dva dana objavljuje fotografije Gorana Jevtića na naslovnoj strani, uz naslove „Policija saslušala Gorana Jevtića” ili „Dečak ispričao tužiocu šta mu je uradio Jevtić”.

Zakonom o javnom informisanju i medijima propisano je da se u cilju zaštite ljudskog dostojanstva, kao i nezavisnosti, ugleda i nepristrasnosti suda ili drugog nadležnog organa, niko ne sme u mediju označiti učinioćem kažnjivog dela, odnosno oglasiti krivim ili odgovornim pre pravnosnažnosti odluke suda. Činjenica je, međutim, da se pretpostavka nevinosti u srpskim medijima krši gotovo svakodnevno. I čini se, po pravilu, nekažnjeno. Istim zakonom, usvojenim pre samo par meseci, propisana je novčana kazna od 50.000 do 150.000 dinara za prekršaj koja se može izreći protiv odgovornog urednika medija u slučaju povrede pretpostavke nevinosti. Nikakve sankcije za izdavača nisu propisane. Osnovano se postavlja pitanje da li su ljudsko dostojanstvo, kao i nezavisnost, ugled i nepristrasnost suda, vrednosti koje u ovom društvu toliko malo vrede da se sankcionišu blaže nego, na primer, zadocnjenje sa upisivanjem promene u medijskom registru nekog podatka koji se tamo vodi, ili nepravilno objavljen impresum. Postavlja se i pitanje kako ćemo se kao društvo boriti sa nepoštovanjem ljudskog dostojanstva u medijima ako sankcije protiv izdavača nema (a urednici su ionako „potrošna roba”). Kako ćemo se kao društvo boriti sa nepoštovanjem ljudskog dostojanstva u medijima ako nepodeljene osude profesionalnih udruženja, i kada do njih dođe kao u slučaju dnevnog lista „Blic” i glumca Gorana Jevtića, nemaju nikakav drugi rezultat osim tog da „Blic” istu stvar ponovi još dva dana zaredom. Pri tom, do reakcije profesionalnih udruženja često i ne dođe budući da se udruženja, iako se pretpostavka nevinosti krši gotovo svakodnevno, povodom takvih slučajeva češće ne oglašavaju nego što se oglase. Novi Zakon o javnom informisanju i medijima propisao je da se informacije iz krivičnog postupka koji je u toku mogu objaviti ako su iznete na glavnom pretresu ili ako su pribavljene ili ako su mogle biti dobijene od organa javne vlasti na osnovu zakona kojim se uređuje pristup informacijama od javnog značaja. Ali problem srpske medijske scene, kao što i ovaj slučaj pokazuje, nije samo objavljivanje informacija iz krivičnog postupka već praktično presuđivanje pre nego što je postupak i počeo, presuđivanje u trenutku kada je sve što postoji tek krivična prijava i kada nijedan dokaz još nije izveden. Put od krivične prijave do pravnosnažne odluke suda toliko je dug i složen da najveći broj krivičnih prijava nikada i ne dovede do pravnosnažne presude. Zato se osnovano postavlja pitanje koliko su navodi bilo koje krivične prijave uopšte vest. U možda najpoznatijem primeru iz novije istorije srpskih medija kada krivične prijave jesu bile vest, konkretno u serijalu istraživačkih emisija „Insajder: (Ne)moć države”, emitovanom krajem 2009. godine,

prebrojavanjem krivičnih prijava koje je policija podnosila protiv istaknutih pripadnika navijačkih grupa dokazivana je teza o neadekvatnoj reakciji pravosuđa koja je praktično legalizovala huliganizam i nasilje, što jeste i vest i pitanje od interesa za javnost. U većini slučajeva, međutim, navodi krivičnih prijava zapravo nisu vest, a njihovo objavljivanje je tek puko gaženje ljudskog dostojanstva, i medijski linč u suprotnosti kako s etičkim uzusima profesije, tako i sa zakonima ove zemlje.

1.3. Evropska komisija objavila je u oktobru svoj redovni godišnji izveštaj o napretku Srbije. U delu ovog izveštaja u kome se ispituje sposobnost Srbije da preuzme obaveze članstva i analiziraju administrativni kapaciteti za njihovo sprovođenje, a u vezi sa situacijom u pregovaračkim poglavljima 10 (Informaciono društvo i mediji) i 23 (Pravosuđe i osnovna prava), izveštaj se bavi i situacijom u medijskom sektoru na, čini se, prilično izbalansiran način. Tako se navodi da je u oblasti audiovizuelne politike u avgustu usvojen paket od tri zakona – Zakon o javnom informisanju i medijima, Zakon o elektronskim medijima i Zakon o javnim medijskim servisima, te da donošenje ova tri zakona znatno poboljšava pravni okvir u oblasti medija, i u skladu sa srpskom Medijskom strategijom iz 2011. godine dalje usklađuje srpsko zakonodavstvo s pravnim okvirom EU. Sam proces donošenja ovih zakona ocenjuje se kao inkluzivan i vođen uz aktivno učešće medijskih udruženja u pripremnoj fazi, iako su zakoni na kraju bili usvojeni po hitnom postupku. Usvajanje ovih zakona ocenjuje se kao značajan i pozitivan razvoj, a njihovo sprovođenje ocenjuje se kao ključno za postizanje ciljeva Medijske strategije Srbije usvojene 2011. godine. U izveštaju se navodi da medijsko tržište i dalje trpi zbog netransparentnog javnog finansiranja odabranih medija u državnom vlasništvu i komercijalnih medija, preko direktnih budžetskih subvencija i ugovora sa javnim preduzećima i državnim organima, a da srpski mediji rade u nejasnom pravnom okruženju koje odlaže povlačenje države iz medijskog vlasništva. Izveštaj konstatuje da vlasništvo nad medijima i dalje nije transparentno, te ukazuje da je u predstojećem periodu neophodno obezbediti nezavisnost i transparentnost rada Regulatornog tela za elektronske medije, a kroz tehničke pripreme i kampanju komunikacije sa građanima osigurati i sprovođenje digitalizacije u zadatim rokovima, odnosno do juna 2015. godine. U izveštaju se apostrofira napredak u istragama slučajeva novinara ubijenih 1999. i 2001. godine. Pristup informacijama od javnog značaja ocenjuje se kao uglavnom funkcionalan. S druge strane, ističe se da postoji zabrinutost da su se uslovi za puno ostvarivanje slobode izražavanja u Srbiji pogoršali, da postoji rastuća tendencija autocenzure koja, u kombinaciji sa neprimerenim uticajem na uređivačku politiku i nizom intervencija protiv sajtova na Internetu, šteti slobodi medija i negativno utiče na razvoj profesionalnog i istraživačkog novinarstva. U tom pogledu, u izveštaju se navodi da se očekuju naponi kako bi se identifikovali i krivično gonili osumnjičeni za povredu slobode na Internetu. Izveštaj konstatuje da pretnje i nasilje usmereni ka novinarima, uključujući slučajeve fizičkih napada na lokalnom nivou, i dalje predstavljaju razlog za zabrinutost. Navodi se da, iako izvestan broj krivičnih prijava za izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti jeste podnet, po njima retko dolazi do

pravnosnažnih osuda. Navodi se i da medijske kampanje zasnovane na anonimnim „procurelim” izvorima u kojima se navode bliži podaci o istragama, najavljuju hapšenja i citiraju dokumenti iz istrage, podrivaju poverenje u pravosudne organe, krše zakone o zaštiti podataka o ličnosti i dovode u pitanje pretpostavku nevinosti. Takođe se i od vlasnika medija i glavnih i odgovornih urednika, uz podršku Saveta za štampu, očekuje da posvete više pažnje poštovanju profesionalnih standarda.

1.4. U očekivanju da Ministarstvo kulture i informisanja, u skladu sa zahtevima Zakona o javnom informisanju i medijima, donese podzakonski akt kojim će bliže urediti sufinansiranje projekata za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja, situacija sa budžetskom podrškom medijima i dalje je prilično haotična. Tako se u Nišu, gde je lokalna samouprava opredelila za medije 10 miliona dinara u ovoj godini, raspodela tog novca odvija kroz tender i postupak javne nabavke. Na tenderu su dve televizije, Zona plus i Belami, dobile po tri miliona dinara, dok postupak javne nabavke još nije okončan jer se sa otvorenog postupka prešlo na pregovarački. Mediji javljaju da je izvesno da će „Narodne novine” dobiti tri miliona, dopisništva televizija Kopernikus i Info biro-a po 400.000, dok će za partiju Internet-portali 200.000 dinara ostati neraspoređeno. Lokalni antikorupcijski forum (LAF) posumnjao je još pre nekoliko meseci da se unapred znalo kako će sredstva biti podeljena. Predsednik Komisije Marko Rajić izjavio je, međutim, da je sve bilo i zakonito i transparentno. „Što je još važnije”, rekao je Rajić, „u mogućnosti smo i da kontrolišemo kako će se novac trošiti”.

Ključno pitanje u vezi sa načinom na koji se sredstva raspodeljuju jeste pitanje propisa po kojima se to radi. Naime, Zakon o javnom informisanju i medijima, koji je stupio na snagu, predviđa da se budžetska podrška medijima može pružati isključivo u formi sufinansiranja projekata. To što Ministarstvo kulture i informisanja još uvek nije donelo podzakonski akt kojim bliže uređuje sufinansiranje projekata za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja (rok je u novembru) ne bi trebalo da znači da se budžetska podrška medijima može pružati drugačije, već samo da bi lokalne samouprave morale da primenjuju neposredno sam zakon do donošenja podzakonskog akta. Zakon u prelaznim i završnim odredbama zaista kaže da je finansiranje izdavača medija iz javnih prihoda, osim u skladu sa odredbama onih članova zakona koji se odnose na sufinansiranje projekata, zabranjeno tek od 1. jula 2015. godine, ali je smisao te odredbe samo da ostavi otvorenom mogućnost da država nastavi da finansira javne medije do isteka roka za njihovu privatizaciju, a ne da odloži početak primene projektnog finansiranja tamo gde sredstva za podršku medijima i inače postoje. Čini se u konkretnom slučaju, upravo zbog nepoštovanja odredaba Zakona o javnom informisanju i medijima koje uređuju projektno finansiranje, da bi se zapravo moglo raditi o nedozvoljenoj državnoj pomoći koja bi morala da podleže nadzoru Komisije za kontrolu državne pomoći, u skladu sa odredbama Zakona o kontroli državne pomoći iz 2009. godine.

2. Zakon o elektronskim medijima

Iz SBB-a, dominantnog kablovskog operatora u Srbiji, početkom oktobra saopšteno je da kablovski televizijski kanal B92 Info prestaje da bude deo analogne kablovske ponude, ali da ostaje deo digitalnih paketa. „O odluci je obavešten menadžment kanala B92 Info sa kojim razgovaramo o daljim oblicima saradnje”, navodi se u saopštenju. U SBB-u pojašnjavaju da je razlog za ovu odluku ograničen broj frekvencija koje su im na raspolaganju u okviru analognog spektra, „pa se izmenama postojećih programskih paketa oslobađa kapacitet neophodan za dalje poboljšanje ponude uvođenjem novih atraktivnijih kanala”. U saopštenju se navodi i da se izbor kanala u ponudi vrši „na osnovu podataka o njihovoj gledanosti”.

Najveću polemiku pred usvajanje Zakona o elektronskim medijima izazvale su odredbe koje se odnose na mogućnost da telekomunikacioni operatori, vlasnici mreža za distribuciju medijskih sadržaja, istovremeno budu i pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga, odnosno vlasnici kanala. U praksi, dva najveća operatora - Telekom Srbija i SBB koji je od nedavno u većinskom vlasništvu američke investicione kompanije KKR - imaju svoje televizijske kanale, a protivnici rešenja po kome bi i Telekom Srbija i SBB mogli da zadrže vlasništvo televizijskih kanala, svoje zalaganje argumentovali su interesima gledalaca. Naime, niti Telekom Srbija u svojoj ponudi ima kanale u vlasništvu SBB-a, niti pak SBB u svojoj ponudi ima kanale Telekoma Srbija. Iz ovoga oni dalje izvode zaključak da vlasnici mreža za distribuciju medijskih sadržaja, i Telekom Srbija i SBB, guše konkurenciju tako što bez opravdanog ekonomskog razloga i protivno interesima svojih pretplatnika u ponudu ne uključuju kanale drugog operatora. Zakonodavac se ipak opredelio za rešenje po kome vlasnici mreža za distribuciju medijskih sadržaja mogu istovremeno da budu i pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga. Isključivanje kanala B92 Info iz analogne ponude SBB-a koincidira sa najavom pokretanja konkurentskog informativnog kanala u vlasništvu samog SBB-a - regionalnog kanala N1. Podsetimo, Zakon o elektronskim medijima insistira na tome da su operatori dužni da medijske usluge distribuiraju na pravičan, transparentan i nediskriminatoran način. Pri tome, kada se govori o zabrani diskriminacije, misli se upravo na zabranu diskriminacije pružalaca medijskih usluga. Kada SBB tvrdi da izbor kanala u svojoj ponudi vrši „na osnovu podataka o njihovoj gledanosti”, iza toga stoji očigledna namera da se podvuče kako isključivanje kanala B92 Info iz analogne ponude nije motivisano razlozima koji bi mogli da se opišu kao nepravični, netransparentni ili diskriminatorni. Da li je zaista tako, u odnosu na koje kanale u ponudi SBB-a je konkretno B92 Info bio manje gledan, nije najjasnije. U svakom slučaju, rešenjem po kome vlasnici mreža za distribuciju medijskih sadržaja mogu istovremeno da budu i pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga, nesumnjivo je kreirano usko grlo u distribuciji, te bi na ovakva uskraćivanja distribucije, posebno kad koincidiraju sa lansiranjima novih, konkurentskih kanala u vlasništvu samih distributera, regulatorna tela, kako ona za elektronske medije tako i ona za elektronske komunikacije i konkurenciju, morala da obrate posebnu pažnju.

III MONITORING PROCESA USVAJANJA NOVIH ZAKONA

1. Zakon o oglašavanju

Iako je još u septembru Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija formiralo Radnu grupu za izradu Nacrta novog Zakona o oglašavanju, o radu te grupe u oktobru ništa nije saopšteno. Potreba za reformom pravnog okvira kojim se uređuje materija oglašavanja apsolutno je nesporna. Ono što je nepoznanica jeste to šta će konkretno tim zakonom biti regulisano, a posebno da li će pisanje novog Zakona o oglašavanju biti iskorišćeno za uvođenje reda u državno oglašavanje, podrazumevajući pod tim i oglašavanje javnih i drugih preduzeća u većinskom državnom vlasništvu, kako bi se sprečilo da se plasiranjem oglasa favorizuju mediji bliski vlastima. O tome da je ovo primećeno ne samo u Srbiji već i od strane Evropske unije, svedoči i izveštaj evropskog eksperta dr Katrin Nyman-Metcalf o medijima i slobodi izražavanja u Srbiji od 20. februara ove godine. Nyman-Metcalf u izveštaju navodi da je u Srbiji potrebno propisati jasna uputstva i procedure za nabavke oglasnog prostora i vremena za emitovanje programa od strane države, a „kako bi se sprečilo korišćenje tih mehanizama za netransparentno finansiranje medija i diskriminaciju između njih”. Nyman-Metcalf dalje ukazuje da postoji potreba da se jasno urede nadležnosti, kako bi se znalo ko je nadležan da vrši nadzor nad nabavkama oglasnog prostora i vremena za emitovanje programa od organa javne vlasti, i koja sredstva i mehanizmi za delotvoran nadzor tom telu stoje na raspolaganju. Ne postoji bolja prilika i bolji trenutak da se ovo učini, od ovog trenutka i tekućeg rada na nacrtu novog Zakona o oglašavanju.

IV MONITORING RADA REGULATORNIH TELA, DRŽAVNIH ORGANA I KOLEKTIVNIH ORGANIZACIJA ZA ZAŠTITU AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA

REGULATORNA TELA

1. Regulatorno telo za elektronske medije

1.1. Regulatorno telo za elektronske medije objavilo je početkom oktobra svoje Interpretativno saopštenje u vezi sa načinom sprovođenja određenih odredaba Zakona o elektronskim medijima koje uređuju audio-vizuelne komercijalne komunikacije. Prvo pitanje koje se u vezi s ovim dokumentom nameće tiče se njegove pravne prirode. Naime, po Zakonu o elektronskim medijima, Regulatorno telo za elektronske medije donosi pravilnike, uputstva i preporuke. Taj Zakon Interpretativna saopštenja ne poznaje. Čini se da se Regulator, prilikom davanja imena ovom aktu,

ugledao na interpretativne komunikacije Evropske komisije, konkretno na Interpretativnu komunikaciju o određenim aspektima odredaba Direktive o televiziji bez granica o televizijskom oglašavanju iz 2004. godine (vidi:http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2004.102.01.0002.01.ENG). Samo Regulatorno telo za elektronske medije u uvodnom delu svog Interpretativnog saopštenja kaže sledeće:

„Zakon je ovlastio Regulatorno telo za elektronske medije (u daljem tekstu: Regulator) da ta pravila konkretizuje podzakonskim aktom koji će sadržati bliža pravila za njihovo sprovođenje. Stoga, imajući u vidu izuzetan značaj koji jasna pravila postupanja u oblasti emitovanja komercijalnih sadržaja imaju za poslovanje učesnika na tržištu elektronskih medija, Savet Regulatora je zaključio da je neophodno da objavi interpretativno saopštenje (u daljem tekstu: saopštenje) koje će ukazati svim zainteresovanim subjektima (pružaoci medijskih usluga, oglašivači, marketinške agencije, civilni sektor, gledaoci i slušaoci) na koji način će Regulator do donošenja podzakonskog akta primenjivati određene odredbe Zakona koje uređuju emitovanje komercijalnih sadržaja”.

Ovakvoj poziciji Regulatora teško da može osnovano da se prigovori i ona je za svaku pohvalu budući da svakako doprinosi predvidivosti i transparentnosti regulacije. Ono što je važno jeste to da pružaoci audiovizuelnih medijskih usluga razumeju način na koji Regulator shvata i primenjuje odredbe zakona, a ne kako će se zvati akt u kome se ta pitanja razjašnjavaju. Interpretativno saopštenje daje uvid u način na koji će Regulator primenjivati odredbe Zakona o elektronskim medijima koje se tiču audiovizuelnih komercijalnih komunikacija, uključujući tu posebno televizijsko oglašavanje, televizijsku prodaju, sponzorstvo i plasiranje robe, ali i takozvane nove tehnike oglašavanja, kao što su virtuelno oglašavanje, oglašavanje posredstvom podele ekrana, oglašavanje posredstvom natpisa na ekranu ili telepromocija, oslanjajući se u tome u velikoj meri na iskustva i rešenja iz Evropske unije, što i inače predstavlja obavezu Srbije u skladu Zakonom o potvrđivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

1.2. Savet Regulatornog tela za elektronske medije objavio je 21. oktobra saopštenje kojim najavljuje da će, u saradnji s RATEL-om, kontrolisati primenu člana 48. stav 3. Zakona o elektronskim medijima i starati se o njegovoj primeni. Da podsetimo, članom 48. stav 3. Zakona o elektronskim medijima predviđeno je da se medijske usluge pružaju na način kojim se obezbeđuje ujednačen nivo tona svih programskih sadržaja, a naročito audio-vizuelne komercijalne komunikacije u odnosu na drugi programski sadržaj. Savet Regulatora u saopštenju navodi da je Regulatorno telo za elektronske medije (REM) dobilo na desetine predstavnici gledalaca koji se žale na viši nivo tona tokom emitovanja reklama. Takođe se najavljuje da će se u kontroli ujednačenosti nivoa tona svih programskih sadržaja REM i RATEL rukovoditi standardom Evropske radiodifuzne unije EBU R 128. U saopštenju se navodi da isti standard treba da važi i za radio.

Ono što je i ovde pohvalno jeste najava standarda kog će Regulator koristiti. Trend donošenja propisa kojima bi se obezbedio ujednačen nivo tona svih programskih sadržaja primetan je u svetu, od Amerike koja je usvojila poseban zakon koji se samo time bavi (Commercial Advertisement Loudness Mitigation Act iz 2010. godine), do čitavog niza drugih zemalja koje su se obavezale da prihvate i poštuju konkretan međunarodni standard, što je očigledno put za koji se opredelilo i srpsko regulatorno telo.

DRŽAVNI ORGANI

2. Odbor za kulturu i informisanje Narodne skupštine Republike Srbije

2.1. Na sednici održanoj 3. oktobra Odbor za kulturu i informisanje razmatrao je Izveštaj Republičke radiodifuzne agencije za 2013. godinu. Izveštaj je predstavio predsednik Saveta Regulatornog tela za elektronske medije (bivša RRA) Goran Karadžić, koji je naveo da je Savet u segmentu izdavanja dozvola za emitovanje televizijskog programa, u izveštajnom periodu, izdao dozvole za tri regionalne televizijske stanice, dve regionalne radio stanice, 12 televizijskih stanica i 13 radio stanica na lokalnom području. Tokom 2013. godine izdato je 344 rešenja o izdavanju dozvola za kablovsko emitovanje programa. U Izveštaju se navodi i da je Savet u istom periodu doneo 21 odluku o oduzimanju dozvola za emitovanje radio ili televizijskog programa, zbog neplaćanja naknada. Članovima Odbora predstavljene su aktivnosti u domenu nadzora nad radom emitera i priprema izveštaja o radu javnih servisa. Karadžić je rekao i da je Savet postupao po 524 predstavke i 10 prigovora upućenih ovom Regulatornom telu i izrekao opomene i upozorenja pojedinim emiterima. Izveštaj je, nakon diskusije, usvojen.

Ključni prigovor koji se i ovoga puta može staviti na proceduru usvajanja izveštaja o radu Regulatora za elektronske medije pred nadležnim skupštinskim odborom, odnosi se na činjenicu da se o tom izveštaju raspravlja sa zakašnjenjem od više od deset meseci u odnosu na period o kome se konkretno izveštava. Zakasnela rasprava o izveštaju ima za posledicu to da je prošla gotovo čitava godina i da je na taj način izgubljeno vreme u kom je neka od primedaba Odbora mogla da bude usvojena i implementirana u praksi Regulatora. S druge strane, ako ovo uporedimo sa onim što se događalo prošle godine, vidljivo je da pomaka ima i da se izveštaj tada usvajao tek u decembru. Stvari se popravljaju, ali i dalje sporije nego što bismo to želeli.

2.2. Sednica Odbora za informisanje i kulturu Skupštine Srbije, na kojoj je 30. oktobra trebalo da se raspravlja o slobodi medija, po treći put nije održana zbog nedolaska poslanika vladajuće većine. Prisutni opozicioni poslanici ocenili su da Srbija ulazi u period medijskog mraka i jednoumlja i

optužili vladajuću većinu da beži od rasprave o stanju medijskih sloboda u državi. Iz vladajuće većine, s druge strane, tvrde da cilj opozicije nije ni bio da se razgovara o medijskim slobodama, već da se od toga pravi medijski cirkus. Oni tvrde da su tražili da se sednica sa istim dnevnim redom pomeri za 6. novembar. Osim poslanika vladajuće koalicije, sednici tog skupštinskog odbora nije prisustvovao ni resorni ministar kulture i informisanja Ivan Tasovac. Pozivu su se odazvali predstavnici novinarskih udruženja NUNS-a i UNS-a. Predsednica Odbora Vesna Marjanović negirala je optužbe vladajuće većine da je sazvala sednicu bez konsultacija, kao i da je prekršila interni dogovor da se odbori ne zakazuju kada nema zasedanja.

Problemi na medijskoj sceni u Srbiji očigledno postoje. O njima svedoči, između ostalog, i već citirani izveštaj Evropske komisije u kom se navodi da postoji i zabrinutost da su se uslovi za puno ostvarivanje slobode izražavanja u Srbiji pogoršali, kao i rastuća tendencija autocenzure, koja u kombinaciji sa neprimerenim uticajem na uređivačku politiku i nizom intervencija protiv sajtova na Internetu, šteti slobodi medija i negativno utiče na razvoj profesionalnog i istraživačkog novinarstva. Odbor za informisanje, međutim, ovome pre pristupa kao zgodnoj temi na kojoj bi vlast i opozicija međusobno jedni druge mogli da optuže za propuste, zarad skupljanja jeftinih političkih poena, nego što bi se stanje objektivno analiziralo i predložili sistemski mehanizmi koji bi mogli biti od pomoći da se situacija popravi. Nažalost, puka razmena optužbi između vlasti i opozicije na temu toga da li Srbija ulazi u period medijskog mraka, ili pak taj mrak postoji kao nasleđe prethodne vlasti iz koje ova nova samo ne uspeva da se izvuce, teško da bilo kome u medijima može da pomogne. Srbija je izgubila godine prvo u usvajanju Medijske strategije iz 2011. godine, a zatim i u njenoj implementaciji, odnosno usvajanju novih medijskih zakona. Sada, kada su zakoni usvojeni, stiče se utisak da ne postoji svest o tome koji su naredni koraci koje bi u sprovođenju medijskih reformi trebalo preduzeti. Sve dok nadležni skupštinski odbor bude ostao samo poligon za međusobne optužbe, umesto foruma za javnu i otvorenu debatu o tome šta i kuda dalje, te kako do nove Medijske strategije Srbije, budući da Strategija iz 2011. godine i inače važi samo do 2016, o uticaju Odbora na unapređenje slobode medija u Srbiji teško da će moći da se govori.

V PROCES DIGITALIZACIJE

Iako je još početkom septembra na konsultativnom sastanku sa predstavnicima emitera sa teritorije Vojvodine, Beograda i dela Centralne Srbije, kome su prisustvovali ministri oba resorna ministarstva – Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija i Ministarstva kulture i informisanja, regulatorna tela, rukovodstvo Javnog preduzeća Emisiona tehnika i veze, kao i predstavnici OEBS-a i Delegacije Evropske komisije, najavljena nova i unapređena dinamika u

procesu digitalizacije, stvari se i dalje ne odvijaju na način na koji bi to trebalo. Kampanja informisanja građana o procesu digitalizacije jeste počela, ali je kvalitet te kampanje krajnje diskutabilan. S druge strane, informisanje emitera o obavezama i troškovima koje će oni imati u procesu prelaska na digitalno emitovanje, kao i nakon toga, u digitalnoj zemaljskoj distribuciji, potpuno je zakazalo. Medijima, a posebno regionalnim i lokalnim, i dalje niko nije rekao šta se od njih očekuje u procesu koji neposredno predstoji, kao ni ono što je za medije još važnije, koliko će to što se od njih očekuje da ih košta. Samo nekoliko meseci pre najavljenog isključivanja analognog signala mediji se i dalje drže u apsolutnom mraku i neznanju o procesu koji je u toku, što je ne samo principijelno neprihvatljivo nego i dramatično upozorava da se ovaj proces katastrofalno loše vodi.

VI PROCES PRIVATIZACIJE

Medijsko praćenje procesa privatizacije preostalih medija u javnoj svojini uglavnom se svodi na spekulacije o tome ko će biti potencijalni kupci. Tako se najviše pisalo o tome da je vlasnik MK grupe Miodrag Kostić navodno zainteresovan za kupovinu novosadskog „Dnevnika”. Pored Kostića, za privatizaciju istog medija navodno su zainteresovani i novosadski biznismeni Radovan Vidaković, kao i Sremska televizija iz Šida. I dalje su glasni i protivnici privatizacije. Tako, Sindikat novinara Srbije (SINOS) i Profesionalno udruženje novinara Srbije (PROUNS), u saopštenjima objavljivanim tokom oktobra, upozoravaju da se politička kontrola medija koji se finansiraju iz budžeta ne može umanjiti bezuslovnom privatizacijom. Oni kao alternativu predlažu formiranje nezavisnih upravljačkih struktura, programskih saveta, koje bi činili nezavisni medijski stručnjaci i predstavnici kulturne javnosti i koji bi imali odlučujući uticaj na medijske sadržaje i izbor rukovodećih kadrova. Čini se, međutim, da su ovakvi predlozi apsolutno zakasneli. Država je imala gotovo petnaest godina od demokratskih promena 2000. godine da iznađe systemske mehanizme kojima bi redakcije javnih medija zaštitila od neprimerenog uticaja vlasti, a istovremeno onemogućila da se konkurencija na medijskom tržištu urušava netransparentnim finansiranjem javnih medija koje je u direktnoj suprotnosti sa Zakonom o kontroli državne pomoći. Tokom čitavog tog perioda nije urađeno ništa, i odlagati ili zaustavljati privatizaciju samo zato što neko misli da bi nešto što nije urađeno petnaest godina kojim čudom moglo biti urađeno sada, bilo bi pogubno. Navodi SINOS-a i PROUNS-a da su javni interes i sloboda govora u najvećoj meri ugroženi upravo u medijima koji su u privatnom vlasništvu, te da će profesionalno novinarstvo trpeti izlaskom države iz medijskog vlasništva, jednostavno ne stoje. Ono što, međutim, stoji jeste činjenica da državno vlasništvo nije jedini mehanizam koji centri političke moći koriste za nedopušteni uticaj na javno mnjenje, te da privatizacija, sama za sebe, neće rešiti sve probleme. Borba za demontažu preostalih mehanizama nedopuštenog uticaja na medije ostaće svakako prioritet i nakon privatizacije.

VII ZAKLJUČAK

Polemike o sužavanju prostora za debatu o pitanjima od javnog interesa u srpskim medijima u oktobru su kulminirale međusobnim optužbama parlamentarne većine i opozicije, koje su bile najglasnije u vezi sa neuspešnim pokušajem održavanja sednice skupštinskog Odbora za kulturu i informisanje koja bi se bavila slobodom medija. Sve je, međutim, stavljeno u određeni kontekst i godišnjim izveštajem Evropske komisije o napretku Srbije. Izveštaj koji je, makar u odnosu na stanje u medijima, ocenjen kao uravnotežen, ne propušta da pohvali ono što je nesporno dobro, kao na primer činjenicu da je usvajanjem Zakona o javnom informisanju i medijima, Zakona o elektronskim medijima i Zakona o javnim medijskim servisima, u avgustu ove godine, „znatno poboljšan pravni okvir u oblasti medija” i srpsko zakonodavstvo potpunije usklađeno sa pravnim okvirom EU. Pohvaljen je i napredak do kog je došlo u istragama slučajeva ubijenih novinara, posebno u istrazi ubistva Slavka Ćuruvije, ali i Milana Pantića u određenoj meri. Pristup informacijama od javnog značaja ocenjen je kao uglavnom funkcionalan. Primedbe se, s druge strane, tiču problema kojih su svi i u samoj Srbiji svesni i na čijem rešavanju se već godinama, sa manje ili više uspeha, radi.

Prvo, prigovara se netransparentno javno finansiranje odabranih medija, što u državnom što u privatnom vlasništvu, preko direktnih budžetskih subvencija i ugovora sa javnim preduzećima i državnim organima. Nesporno je da je novi Zakon o javnom informisanju i medijima napravio najozbiljniji iskorak u pravcu rešavanja ovog problema, i to kako kroz obaveznu privatizaciju tako i kroz uređivanje sistema projektnog finansiranja. Ostaje da se vidi kako će se primena Zakona o javnom informisanju i medijima pokazati u praksi, ali je nesporno da postoji prostor da se i na tom planu uradi još više. Zato u ovom izveštaju, u delu koji se bavi monitoringom procesa usvajanja novih zakona, i pominjemo rad na nacrtu novog Zakona o oglašavanju kao idealnu priliku za uvođenje reda u državno oglašavanje, podrazumevajući pod tim i oglašavanje javnih i drugih preduzeća u većinskom državnom vlasništvu, a sve kako bi se sprečilo da se plasiranjem oglasa favorizuju vlastima bliski mediji. Ovo je, u krajnjoj liniji, bio i zahtev iz mišljenja o medijima i slobodi izražavanja u Srbiji, od 20. februara ove godine, evropskog eksperta dr Katrin Nyman-Metcalf. Nyman-Metcalf navodi da je u Srbiji potrebno propisati jasna uputstva i procedure za nabavke oglasnog prostora i vremena za emitovanje programa od strane države „kako bi se sprečilo korišćenje tih mehanizama za netransparentno finansiranje medija i diskriminaciju između njih”. U svom izveštaju samo dodajemo da ne postoji bolja prilika i bolji trenutak da se to učini od ovog trenutka i tekućeg rada na Nacrtu novog Zakona o oglašavanju.

Drugo, u izveštaju Evropske komisije konstatuje se da vlasništvo nad medijima i dalje nije transparentno. I ovo je nesporno, ali novi Zakon o javnom informisanju i medijima i taj problem

pokušava da reši novim pravilima koja se tiču medijskog registra. Da li će to biti dovoljno, ostaje da se vidi, ali je očigledno da problem nije gurnut pod tepih i da postoje naponi kako bi se prevazišao.

Treće, izveštaj konstatuje da je neophodno obezbediti nezavisnost i transparentnost rada Regulatornog tela za elektronske medije. I ovde bi se moglo reći da Evropska komisija kuca na otvorena vrata budući da novi Zakon o elektronskim medijima upravo insistira na transparentnosti rada Regulatornog tela kao, između ostalog, i mehanizmu jačanja njegove nezavisnosti.

Četvrto, izveštaj insistira na neophodnosti da se, kroz tehničke pripreme i kampanju komunikacije sa građanima, osigura sprovođenje digitalizacije u zadatim rokovima. Iako smo u ovom monitoring izveštaju naveli da propusti koji se prave u vezi sa informisanjem emitera o obavezama i troškovima koje će imati u procesu prelaska na digitalno emitovanje dramatično upozoravaju da se čitav proces digitalizacije vodi katastrofalno loše, nesporno je da, uz sve trapavosti i propuste, pomaka i tu ima.

Peto, ističe se zabrinutost da su se uslovi za puno ostvarivanje slobode izražavanja u Srbiji pogoršali, kao i da postoji rastuća tendencija autocenzure, koja, u kombinaciji sa neprimerenim uticajem na uređivačku politiku i nizom intervencija protiv sajtova na internetu, šteti slobodi medija i negativno utiče na razvoj profesionalnog i istraživačkog novinarstva. U ovom pogledu, Evropska komisija, kako proizilazi iz izveštaja, očekuje makar napor kako bi se identifikovali i krivično gonili osumnjičeni za povredu slobode izražavanja na Internetu. Naš je utisak da to, samo po sebi, ne bi bilo dovoljno da zabrinutost otkloni. Izveštaj takođe konstatuje i da pretnje i nasilje usmereni ka novinarima, uključujući slučajeve fizičkih napada na lokalnom nivou, i dalje predstavljaju razlog za zabrinutost.

O slučajevima neprimerenog uticaja na uređivačku politiku pišemo i u ovom izveštaju. Bavimo se krajnje netransparentnim uskraćivanjem akreditacije za praćenje vojne parade Miroljubu Mijuškoviću, vršiocu dužnosti glavnog urednika „Dnevnika“, pravdanim navodnom negativnom bezbednosnom procenom, ali i tankom granicom između onoga što za političara može predstavljati privatnu komunikaciju ili kontakt sa novinarom, a za novinara neprimeren uticaj na to kako uređuje ili vodi svoju autorsku emisiju. Kako god bilo, nesporno je da je ovaj deo godišnjeg izveštaja Evropske komisije gotovo prepisan iz ranijih takvih izveštaja, ali i da to dodatno potvrđuje da na popravljajući stanja nismo dovoljno uradili, odnosno da nam se ponavljaju iste greške. „Popravljanje stanja“, ili možda preciznije popravljanje percepcije tog stanja, nesumnjivo je teži, mukotrpniji i dugotrajniji posao nego što je to, recimo, usklađivanje zakona sa propisima EU. Ali činjenica da je taj posao teži, nikoga ne opravdava da u njega ne uloži dodatne napore.

Na kraju, izveštaj Evropske komisije ističe i medijske kampanje zasnovane na anonimnim „procurelim” izvorima u kojima se navode bliži podaci o istragama, najavljuju hapšenja i citiraju dokumenti iz istrage, podriiva poverenje u pravosudne organe, krše zakoni o zaštiti podataka o ličnosti i dovodi u pitanje pretpostavka nevinosti. I u tom delu primedbe Evropske komisije apsolutno stoje i ništa im se ne može prigovoriti. O jednom slučaju povrede prezumpcije nevinosti pišemo i u ovom izveštaju i ukazujemo na paradoksalnu okolnost da je novi Zakon o javnom informisanju i medijima propustio da utvrdi prekršajnu odgovornost izdavača medija za ovakvu povredu i utvrdio je samo za odgovornog urednika. Tako je kreirana situacija u kojoj izdavač, kao onaj ko zapravo profitira na povredi prezumpcije nečije nevinosti i, u krajnjoj liniji, na povredi ljudskog dostojanstva koja se na taj način vrši, odgovornosti izmiče. Postavlja se pitanje da li je reč samo o previdu, ili su pak ljudsko dostojanstvo, kao i nezavisnost, ugled i nepristrasnost suda, vrednosti koje u srpskom društvu jako malo vrede, pa se kao takve i ne štite.

Postoje, međutim, i pozitivni primeri na koje u ovom izveštaju ukazujemo. Oni se tiču, pre svega, pominjane transparentnosti u radu Regulatornog tela za elektronske medije. Analiziramo dva slučaja u kojima Regulatorno telo, i pre isteka rokova za donošenje odgovarajućih podzakonskih akata, imajući u vidu izuzetan značaj koji jasna regulativa ima na funkcionisanje medija, saopštenjima pojašnjava način na koji će, do donošenja odgovarajućeg podzakonskog akta, primenjivati određene odredbe Zakona o elektronskim medijima. U jednom slučaju, reč je o Interpretativnom saopštenju u vezi sa načinom sprovođenja određenih odredaba Zakona o elektronskim medijima koje uređuju audio-vizuelne komercijalne komunikacije. U drugom, reč je o saopštenju o konkretnom međunarodnom standardu kojim će se Regulator rukovoditi pri kontroli ujednačenosti nivoa tona svih programskih sadržaja koja je, posebno prilikom emitovanja komercijalnih komunikacija, predviđena kao obaveza u Zakonu o elektronskim medijima.

U jednom od prethodnih monitoring izveštaja ukazali smo da rešenja za prevazilaženje problema na srpskoj medijskoj sceni, koji nesumnjivo postoje, treba tražiti u mehanizmima regulacije. Opravdanje da kompetencije i kapaciteti za regulaciju koja bi odgovorila ovakvim izazovima nisu u dovoljnoj meri izgrađeni, svakako stoji. Ali primeri, kao ovi koje navodimo, svedoče da je, makar u slučaju Regulatornog tela za elektronske medije, nivo kompetencija i kapaciteta po svemu sudeći i viši nego što se to olako pretpostavlja.